

משרד טוענים רבניים
גרונברגר ושות'

משפט יצחק

ביטול הסכם גירושין מחמת הטעיה

מתי חתימה וקניין אינם חוסמים בירור של זכויות שהוסתרו

גיליון 54 • הסכם גירושין והטעיה • י"ג באלול תשפ"ו

מאת: הרב יצחק דן גרונברגר

יצירה מקורית מאת הרב יצחק דן גרונברגר. אין לפרסם את הגיליון בשלמותו, להעתיקו או לעבדו עיבוד מהותי בלא רשות בכתב. ציטוט קצר ומידתי מותר בכפוף לייחוס מלא ולהפניה פעילה אל grunberger-law.co.il.

בני זוג ישבו שעות בבית הדין עד שנחתם הסכם גירושין. האישה ויתרה על בדיקת זכויותיו הסוציאליות של הבעל לאחר שאמר כי שוויין כחצי מיליון שקלים ולצידן חובות. ביום העבודה הראשון שלאחר החתימה ביקשה לעצור את האישור: לדבריה התברר שהזכויות גדולות פי כמה. האם חתימה וקניין סוגרים את הדלת, או שהטעיה פותחת אותה מחדש?

בתי הדין מדגישים בצדק שהסכמים יש לכבד. בלי סופיות אין פשרה, וכל צד ינסה לחזור בו לאחר שקיבל עצה חדשה. אך סופיות אינה מקלט לשקר. קניין מועיל רק על הדבר שאדם הסכים לו; אם ההסכמה נולדה על מצג כוזב היורד לשורש העסקה, אין זה "חוסר כדאיות" אלא טעות.

השאלה המרכזית

מתי ניתן לבטל הסכם גירושין מחמת טעות או הטעיה; מה כוחם של חתימה, קניין ואישור בית הדין; וכיצד מבדילים בין חרטה מאוחרת לבין הסכמה שנבנתה על נתון כוזב?

א. "אין לאחר קניין כלום"

בשולחן ערוך חושן משפט סימנים יב ורה נתבאר כוח פשרה שקיבלה קניין. לאחר שבעלי הדין הסכימו, קיבלו קניין ובית הדין אישר, אין צד רשאי לחזור רק מפני שהתחרט. אחרת כל פשרה תהיה טיוטה וכל גט יעמוד על קרקע רועדת.

גם חוק יחסי ממון דורש אישור והבנה. בית הדין צריך לוודא שההסכם נעשה בהסכמה חופשית ותוך הבנת משמעותו. אישור כדין נותן להסכם כוח מיוחד, אך אינו הופך שקר לאמת.

ב. טעות והטעיה בדין תורה

בבבא קמא ובבא מציעא נתבארו מקח טעות ואונאה, והשולחן ערוך חושן משפט סימנים רכז ורלב פסק שמום או נתון מהותי שלא הובא לידיעת המתקשר עשוי לבטל מקח. בדברים שבלב אין כוח לבטל, אך אומדנה מוכחת ותנאי יסודי שונים.

הבדל חד קיים בין "לא ידעתי אם העסקה משתלמת" לבין "מסרו לי נתון שקרי". הראשון הוא סיכון שלקח המתקשר; השני פוגע בגמירות הדעת. על הטוען להטעיה להוכיח מה נאמר, מה היה הנתון האמיתי, וכי לולא השקר לא היה חותם.

ג. פסק בית הדין הגדול בתיק 1288408/1

בתיק 1288408/1 דן בית הדין הרבני הגדול, בהרכב הרב שלמה שפירא, הרב ציון לוז-אילוז והרב דניאל אדרי, בהסכם שנחתם בבית הדין לאחר משא ומתן ממושך. האשה טענה שהסכימה לוותר על אקטואר משום שהבעל הציג את זכויותיו כחצי מיליון שקלים ובצידן חובות; זמן קצר לאחר מכן חשדה שהיקפן גדול בהרבה.

בית הדין הגדול קיבל את הערעור והחזיר את התיק למינוי אקטואר. הודגש שהאשה ביקשה לבטל בהזדמנות הראשונה, ושסירוב הבעל להצעה למנות אקטואר תוך חיוב האשה בהוצאות אם יתברר שטעתה חיזק את החשש. נקבע שאם אכן ההסכמה נבנתה על נתון כוזב מהותי, אין מדובר בחרטה אלא בהטעיה.

ביקורת הלכתית נחרצת: המשפט "חתמת — תשלם" נכון כל עוד החתימה עומדת על אמת. כשהמספרים הוחלפו, החתימה אינה חומה אלא וילון. בית דין שמקדש סופיות גם במקום שהנתון היסודי שקרי, אינו מחזק הסכמים אלא מלמד את הרמאי שהשקר משתלם אם רק הספיק להשיג קניין. ומאידך, מי שצועק "הטעיה" בלי מסמך ובלי מספר מבקש להפוך כל חרטה למום. שני הקצוות עוקרים את המסחר והפשרה.

ד. מה חייב בית הדין לבדוק באישור

בית הדין אינו אקטואר ואינו צריך לחשב כל זכות, אך כאשר הוויתור נוגע לנכסים גדולים והמידע מצוי בידי צד אחד, ראוי לוודא שהצד האחר מודע לזכותו לבדיקה. אפשר להסכים לוותר על גילוי — אך הוויתור עצמו צריך להיות מודע.

ככל שההסכם קיצוני יותר, כך יש חשיבות לפרוטוקול ברור: מה הוסבר, אילו מסמכים היו, האם הצדדים מיוצגים והאם ניתן זמן סביר לשקול. אין בכך כדי להפוך קיפוח לעילת ביטול אוטומטית; זהו כלי לבדוק גמירות דעת.

ה. שיהוי וביצוע חלקי

מי שטוען לטעות צריך לפעול מיד כשנודעה לו. המתנה ממושכת וקבלת יתרונות מן ההסכם עשויות להיחשב אישורו. במקרה הנדון הודעת האשה הוגשה ביום העבודה הראשון, נתון שחיזק את טענתה.

גם ביצוע חלקי חשוב. אם הדירה הועברה, כספים שולמו והצדדים הסתמכו, ביטול מלא מורכב יותר. לעיתים הסעד הנכון הוא תיקון נקודתי, השבה או פיצוי, ולא ביטול כל ההסכם והחזרת הגלגל לאחור.

ו. מבחן מעשי לטענת ביטול

1. זהו את המצג: מי אמר מה, מתי ובאיזה מסמך.
2. הוכיחו את האמת החלופית: דוח אקטואר, תלוש, חשבון או מסמך בעלות.
3. הראו קשר סיבתי: לולא המצג לא הייתה החתימה.
4. פעלו מיד: שיהוי מחליש את הטענה.
5. פרטו מה בוצע: הסעד צריך להתחשב בהסתמכות.
6. בקשו סעד מידתי: בדיקה, תיקון או ביטול לפי היקף הפגם.

ז. מסקנה

- א. חרטה ואי־כדאיות אינן מבטלות הסכם מאושר.
- ב. הטעיה בנתון מהותי עשויה לשלול גמירות דעת ולפתוח את ההסכם.
- ג. הנטל על הטוען להטעיה להוכיח מצג, אי־אמת וקשר סיבתי.
- ד. פעולה מהירה וביצוע חלקי משפיעים על הסעד.
- ה. תיעוד מסודר בעת האישור מגן על שני הצדדים.

חתמתם על הסכם וגיליתם נתון מהותי שלא הוצג?

משרדנו בוחן את פרוטוקול האישור, המסמכים, דיני הקניין והטעות והסעד האפשרי, ומנסח בקשה או הגנה מבוססת. המידע כללי ואינו תחליף לייעוץ פרטני.

מקורות עיקריים

- שולחן ערוך חושן משפט סימנים יב, רה, רכז ורלב.
- חוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1973; חוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973, סעיפים 14-15.
- בית הדין הרבני הגדול, תיק 1288408/1, בהרכב הרב שלמה שפירא, הרב ציון לוזאילוז והרב דניאל אדרי.

